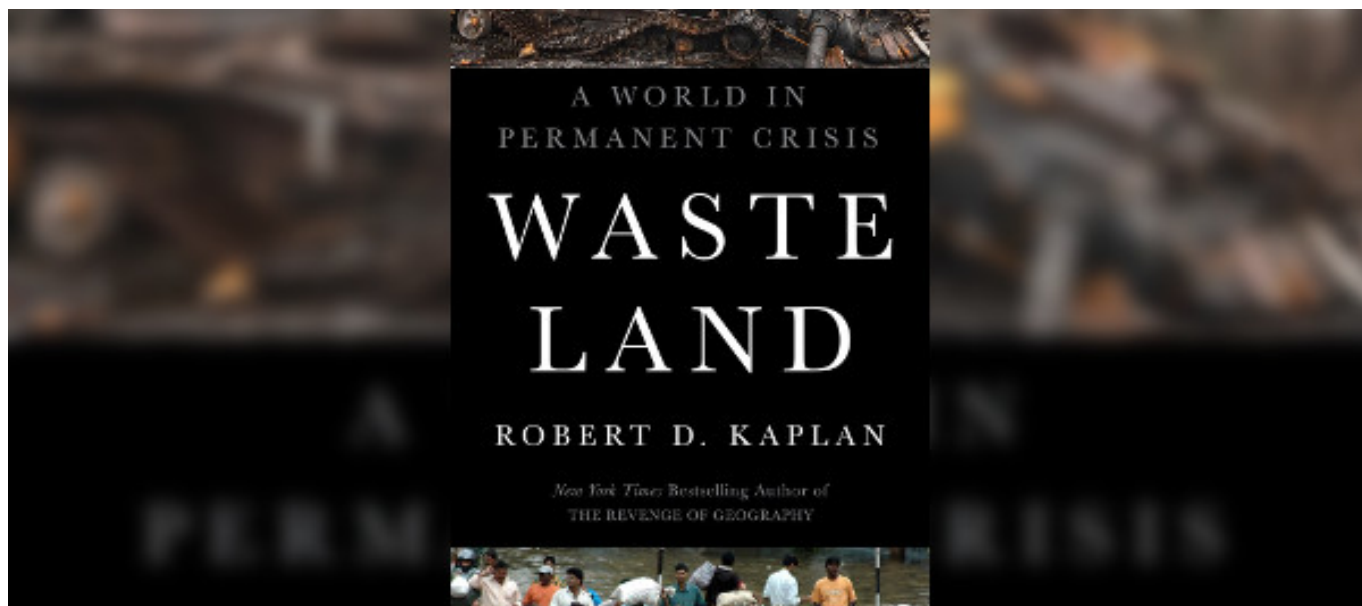

Beleeft de wereld opnieuw een Weimar-moment?

Posted on 15 februari 2025 by Gastauteur

*Door Arnout Nuijt**

De Amerikaanse schrijver en journalist Robert Kaplan (1952) heeft een uitstekende reputatie opgebouwd als het gaat om sterke analyses van de geopolitiek. Nooit optimistisch, maar altijd realistisch – in de ogen van sommigen is dat pessimistisch – waarschuwt hij voor een al te vrolijke kijk op internationale ontwikkelingen en de daarmee doorgaans gepaard gaande berusting. We zijn pessimistische titels en dito inhoud dus wel gewend van Kaplan – zie bijvoorbeeld *The Coming Anarchy* (2001), *Asia's Cauldron* (2014) en *The Tragic Mind* (2023) – maar zijn nieuwste boek slaat alles.

Waste Land. A World in Permanent Crisis is genoemd naar een gedicht van T.S. Eliot uit 1922, dat geïnspireerd was door de verschrikkingen van de Eerste Wereldoorlog. Kort samengevat draait Kaplans betoog om een wereld die in zijn ogen in een Weimar-fase is beland, tot de tanden bewapend is en intern verdeeld tot op het bot. Door de globalisering is de wereld bovendien veel kleiner geworden en staan we

meer dan ooit bloot aan elkaars ziektes, oorlogen en andere ellende.

Nuttig pessimisme

Daarnaast zijn de drie grootmachten VS, Rusland en China vanwege uiteenlopende oorzaken op hun retour en gaan ze elk gebukt onder een – volgens Kaplan – Shakespeareaanse leiderschapscrisis. In deze spannende wereld krijgen we bovendien, dankzij nog immer toenemende urbanisering, steeds sterker te maken met *groupthink* van zowel elites als massa en lopen individuen in toenemende mate het risico buitengesloten te worden. De wereld verkeert door dit alles in een permanente crisis, aldus Kaplan. Als gezegd: zijn boek stemt niet bepaald vrolijk.

Kaplan benadrukt echter dat pessimisme wel degelijk nut heeft: omdat het leidt tot een betere inschatting van risico's en mogelijke crises. Regelmatig bekritiseerd omdat zijn pessimisme demoraliserend zou werken, citeert Kaplan de Amerikaanse politicoloog Samuel Huntington, die ooit terecht stelde dat het niet de taak is van de wetenschapper of analist om de wereld te verbeteren, maar om ons botweg te vertellen wat er in zijn ogen daadwerkelijk aan de hand is.

Ik heb altijd genoten van Kaplans werk, dat vaak concreet en regionaal gefocust was op geopolitieke kwesties in regio's als de Indische Oceaan, de Stille Zuidzee of de Balkan. Maar op zijn nieuwste boek is wel wat aan te merken.

Eén van Kaplans uitgangspunten in *Waste Land* is de hierboven al even genoemd Weimar-vergelijking. Ter opfrissing van het geheugen: na de door het Duitse Keizerrijk verloren Eerste Wereldoorlog kregen we de Weimarrepubliek, een kortstondige periode die symbool is komen te staan voor een zwakke en falende democratie. Weimar zou immers in minder dan een generatie ten ondergaan aan de opkomst van Adolf Hitler en zijn nazi's. En nu, in Kaplans vertrouwde pessimistische kijk op de wereld, is heel de wereld in een Weimar-fase beland.

Die vergelijking gaat naar mijn mening op een aantal manieren mank. Zo is er op dit moment geen wereldwijde crash en economische crisis zoals die voorafging aan de opkomst van de nazi's. Ook gaat Kaplan voorbij aan recente opvattingen van historici over de Weimarrepubliek. De overigens zeer belezen Kaplan gebruikt voor zijn duiding uitsluitend enkele beroemde, maar gedateerde en in zekere zin literaire bronnen, waaronder Golo Mann, Aleksandr Solzjenitsyn, Oswald Spengler en Winston Churchill.

Geen nieuwe Hitler

De Weimarrepubliek was van meet af aan gedoemd door de in het Verdrag van Versailles aan Duitsland opgelegde verstikkende herstelbetalingen aan de Entente. Het land bleef deels bezet en in 1923, een crisisjaar voor Duitsland, sloeg het Franse leger hard toe in het opstandige Roergebied. De tweede helft van de jaren twintig verliep echter redelijk voorspoedig en was politiek stabiel, mede dankzij Amerikaanse financiering van de reparatiekosten. Maar rond 1930 liep die Atlantische relatie spaak en raakte het land ook nog eens onder bewind van de autoritaire rijkspresident Paul von Hindenburg.

Dit alles kunnen we lezen bij hedendaagse auteurs als Adam Tooze. Een andere moderne auteur, Frank McDonough, wees erop dat de oude vooroorlogse bureaucratische, militaire en rechterlijke elite achter de schermen van Weimar nog steeds de dienst uitmaakte. Beide fenomenen, het vroegtijdig einde van een cruciale en stabiliserende Atlantische relatie en het voortbestaan van een eigzinnige ambtenarij en dito rechterlijke macht, zijn natuurlijk *food for thought* voor iedereen die Weimar-vergelijkingen wil maken.

Kaplans schrijft dat hij op dit moment helemaal geen nieuwe Adolf Hitler ziet of verwacht. Dat is natuurlijk geruststellend, maar vanwaar dan die Weimar-vergelijking, die staat en valt toch met de opkomst van Hitler? Kaplan is hier niet duidelijk over en we moeten er misschien maar van uitgaan dat zijn geschermd met Weimar met name bedoeld is als *clickbait* om de (Amerikaanse) lezer wakker te schudden.

Globalisering, volgens Kaplan begonnen in de jaren negentig met de *outsourcing* van de Amerikaanse industrie, heeft de wereld volgens Kaplan veel kleiner gemaakt en de mensheid sterker onderling verbonden. Dat betekent ook dat we elkaar in razend tempo kunnen besmetten met ziektes en dat we allemaal de gevolgen voelen als ergens in een ver land een crisis ontstaat. Globalisering heeft geopolitieke risico's juist versterkt. Een kleinere wereld leidt niet per se tot een betere wereld.

Op zich is daar weinig tegen in te brengen, maar globalisering is toch echt ouder dan de laatste decennia, als je tenminste niet vanuit een Amerikaans perspectief redeneert. In de koloniale tijd is de mensheid al tegen wil en dank meer met elkaar verbonden geraakt en ook toen al werden ziektes over en weer verspreid.

Grootmachten op hun retour

Een ander probleem voor de geopolitieke wereldorde is volgens Kaplan het feit dat de drie grootmachten op deze wereld allemaal op hun retour zijn. Dat komt onder andere door verkeerde leiders, zo redeneert hij. Er is een nieuwe Koude Oorlog tussen China en de VS ontstaan, zonder regels, met een ongewisse uitkomst en een groot risico op een catastrofaal conflict. We kunnen volgens Kaplan het beste hopen op een soort Cuba-crisis, waarbij de dreiging van wederzijdse vernietiging of enorme verliezen China en de VS tot inkeer doet komen en beide landen een stap terug laat doen. Hierna zou een *rules based*-relatie kunnen ontstaan voor de komende decennia. Met een beetje geluk wordt de groeiende militaire macht van China dan gestabiliseerd of zelfs ingeperkt, hoopt Kaplan, die hier toch even zijn pessimisme laat varen.

Voor ons Europeanen heeft Kaplan slecht nieuws. Rusland zal Europa blijven ondermijnen. Poetins dood zal slechts voor chaos zorgen en Rusland een nieuwe militair-nationalistisch regime bezorgen. Kaplan sluit verder niet uit dat Oost-Europa, het Verenigd Koninkrijk en Oekraïne samen een subgroep binnen de NAVO gaan vormen.

Slechte timing

Kaplan signaleert overal *groupthink*, bij de elites en bij de massa, bij zowel links als rechts en zeker ook in de journalistiek. Spengler voorzag het al meer dan honderd jaar geleden en Kaplan citeert uit *Der Untergang des Abendlandes*: 'De pers is een leger geworden met journalisten als officieren en hun lezers als voetsoldaten – een grotere karikatuur van de vrijheid van denken bestaat er niet.'

Het grote probleem met Kaplans boek is de timing. Het lijkt volledig te zijn geschreven vóór de herverkiezing van Donald Trump. En dat is jammer, want onder Trump wordt de oude, naoorlogse wereldorde op zijn kop gezet en kunnen we grote veranderingen verwachten – of we dat leuk vinden of niet. De klassieke conservatief Kaplan is geen MAGA-Republikein en hij lijkt de periode 2016-2020 weg te zetten als een eenmalige aberratie van de Amerikaanse politiek. Toch zou het natuurlijk interessant zijn geweest om bij Kaplan over Trumps recente voornemens te lezen.

Maar er schuilt wel degelijk kracht in de pessimistische teneur van *Waste Land*. Het wordt de lezer namelijk eens te meer duidelijk dat hij, in een wereld in permanente

crisis, zelf op zoek zal moeten gaan naar inspiratie en een stip op de horizon. Hij zal zelf zijn pad moet kiezen te midden van neergaande grootmachten, riskante globalisering, Weimar-achtige situaties, verstikkende *groupthink* en gedoemde, Shakespeareaanse leiders. Daar komen vast en zeker mooie dingen uit.

Robert Kaplan: **Waste Land. A World in Permanent Crisis**, Random House (New York), 224 pagina's, € 27,99.

***Arnout Nuijt** is geopolitiek analist

Wynia's Week verschijnt drie keer per week, **156 keer per jaar**, met even onafhankelijke als broodnodige artikelen en columns, video's en podcasts. U maakt dat samen met de andere donateurs mogelijk. Doet u weer mee, **ook in 2025?** **Kijk [HIER](#)**. Hartelijk dank!